

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Vår ref.:
15/2462- 4- EO

Deres ref.:
15/3932-1

Dato:
23.05.2016

Høringsuttalelse - NOU 2015:7 Assimilering og motstand

1. Innledning: om ombudets mandat og rolle

Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) viser til Kommunal- og moderniseringsdepartementets brev av 11. november 2015 om NOU 2015:7 *Assimilering og motstand - Norsk politikk overfor taterne og romanifolket fra 1850 til i dag*.

Ombudet har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, etnisitet, religion, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne, og håndhever diskrimineringslovgivningen på disse områdene. Ombudet har også tilsynsansvar med at norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med forpliktelsene Norge har etter FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD), FNs kvinnekongresskonvensjon (CEDAW) og FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Likestillings- og diskrimineringsombudets innspill er i hovedsak basert på vår erfaring med samarbeid med sivilt samfunn, herunder personer som har tater/romanibakgrunn¹. Videre er innspillet basert på vår erfaring med å føre tilsyn med lovverket og konvensjonene, behandling av enkeltklagesaker, vår

¹ Romkvinner og Romani/taterkvinner om utdanning og arbeid - Et samarbeidsprosjekt mellom representanter for norske og spanske myndigheter og kvinner med rom/romani/tater-bakgrunn, Likestillings- og diskrimineringsombudet, 2016.

veiledning om plikten til å fremme likestilling på alle beskyttede diskrimineringsgrunnlag, samt vår deltakelse i offentlig debatt. Ombudet har all hovedsak valgt å avgrense høringssvaret til utvalgte punkter i utredningen der vi har et spesielt ansvar eller kompetanse.

2. Ombudets generelle merknader til utvalgets utredning

Ombudet mener at utvalget grundig har dokumentert mange av overgrepene begått av det offentlige mot romani/taterne på 1900-tallet. Utvalget dokumenterer også at disse overgrepene har vært del av en systematisk taterpolitikk, som har hatt store konsekvenser for gruppens situasjon i dag. Dette har gjort det vanskelig for gruppen å utvikle sitt eget språk og kultur, samt at mange har mistet sitt økonomiske livsgrunnlag. I tillegg viser utvalget til at det offentlige i løpet av mesteparten av 1900-tallet overtok omsorgen for en stor andel av gruppens barn. Omfanget av de systematiske overgrepene er så store at det har redusert antallet personer som tilhører denne nasjonale minoriteten². Denne politikken har bidratt til at mange medlemmer av folkegruppen sliter med mer alvorlige helseproblemer og andre levekårsutfordringer enn resten av befolkningen og mangler tillit til det offentlige.

Utvalget dokumenterer også hvordan det offentlige i den senere tid har anerkjent romani/taterne som en nasjonal minoritet, bedt om unnskyldning for overgrepene og gjennomført tiltak med sikte på å reparere.

Ombudet finner det viktig at dokumentasjonen fra denne utredningen legges til grunn ved policyutforming for romani/tatere.

3. Diskrimineringsvernet

Romani/taterne er dekket av diskrimineringslovene som skal fremme likestilling mellom grupper og beskytte individet mot diskriminering. Lovene omfatter blant annet retten til likeverdige offentlige tjenester, retten til kjøp av varer og tjenester, herunder frihet fra diskriminering på campingplasser og utesteder, samt frihet fra diskriminering fra politi og arbeidsgivere.

3.1. Klagesaksbehandling

Diskrimineringsvernet består av flere komponenter, en av disse er muligheten individene har til å fremme klage. Ombudet deler utvalgets bekymringer knyttet

² Eksempler av dette er at "I løpet av to generasjoner fra 1900 ble nesten en tredjedel av barn født i tater-/romanifamilier bortsatt av barnevernet [...] I perioden 1950–1970 ble 40 prosent av kvinnene som var på Svanviken, sterilisert under oppholdet." s. 5 i NOU 2015:7, *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag..*

til effektiviteten av klagesaksbehandling for å sikre romani/tatere deres rettigheter (NOU 2015:7 s.128).

For det første tar behandlingen av sakene av flere grunner lang tid. Mange av de problemene som romani/taterne beskriver krever en rask løsning, enten det er mulighet til å overnatte på campingplassen, en bolig de ikke får eller en jobb de blir nektet fordi de er tater. En klagesaksbehandling tar ofte mer enn et halvt år.

For det andre er saksbehandlingen stort sett skriftlig, og krever oppfølging av klageren. Dette kan være en uoverkommelig barriere for de som leser og skriver dårlig.

For det tredje må klageren kunne vise frem bevis for å sannsynliggjøre at forskjellsbehandlingen vedkommende har blitt usatt for er knyttet til det å være romani/tater. Det er ofte vanskelig å skaffe slike bevis.

Gitt disse utfordringene må man spørre seg om klagesaksbehandlingen er et egnet virkemiddel for å verne romani/tatere mot diskriminering. Utvalget påpeker at klagesaksbehandlingen ikke gir tilstrekkelig beskyttelse mot diskrimineringen (NOU 2015:7 s.127-128). Ombudet er enig i dette. Klagesaksordningen kommer alltid i etterkant av diskrimineringen, mens forebyggende arbeid er bedre egnet til å hindre diskriminering.

I disse dager arbeider Barne- og likestillingsdepartementet med en omlegging av anti-diskrimineringslovverket og de institusjonene som skal håndheve dette lovverket. Ombudet anmoder at regjeringen tar hensyn til behovene tater/romanifolket har og klargjør hvordan disse behovene kan bli ivaretatt i omleggingen. Ombudet deltar gjerne i en dialog for å finne løsninger.

3.2. Partsrepresentasjon

Senter mot etnisk diskriminering (SMED) (1999-2005) hadde mulighet til å være partsrepresentant, mens Likestillings- og diskrimineringsombudet ikke har mandat til å representere en part utad³.

Blant romani/taterne finner vi mange brutte liv og personer som er i en livssituasjon der de mangler ressursene til å selv effektivt kjempe for sine rettigheter. Staten må sikre at disse personer får den bistand de har behov for,

³ Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda, Barne- og likestillingsdepartementet, 2005. §3

blant annet partsrepresentasjon, gitt av aktører som medlemmene i minoriteten har tillit til.

4. Veien videre

4.1. Det er behov for mer forskning

Utvalget har forsøkt å beskrive dagens tilstand for taterne/romani i kapittel 6, og selv om det er flere tegn på omfattende levekårsproblemer, er hovedinntrykket at det er behov for mer forskning for å finne tiltak som treffer riktig. Noe av årsaken til mangelen på informasjon er at det ikke finnes mulighet til å identifisere tatere/romani i offentlige registre. Dette er det mange gode grunner til.

Utvalget foreslår derfor videre forskning og forskningsformidling (NOU 2015:7 s.139). Ombudet mener at den berørte gruppen bør involveres i alle faser av forskningen, fra utformingen av problemstillingen til presentasjonen av resultatene, for å skape legitimitet og eierskap til resultatene i den berørte gruppen. Et godt eksempel er forskningen som er gjort blant og med bistand fra Gitanos i Spania⁴. Det er altså mulig å skaffe kunnskap og dokumentasjon av god kvalitet ved å involvere minoriteten i tilstrekkelig grad.

4.2. Manglende tillit skaper problemer

Et av utvalgets viktigste funn er at en rekke tatere/romanifolk fortsatt opplever en avstand til majoritetssamfunnet og mangler tillit til myndighetene (NOU 2015:7 s.131). Ombudet mener at tillit til offentlige myndigheter er en forutsetning for at iverksatte tiltak skal lykkes. Derfor bør tillitsoppbygging prioriteres høyt.

4.3. Praksis må endres

Ombudet mener at en offentlig unnskyldning for overgrepene har vært viktig, men det er ikke tilstrekkelig. Myndighetene må sørge for at også praksisen i de forskjellige førstelinjetjenestene endres slik at taterne/romani selv opplever at de blir behandlet bedre (NOU 2015:7 s.131, 136). For en minoritet som har opplevd systematiske overgrep fra myndighetenes side, er det særlig nødvendig med tillitsbygging som skaper trygghet og at løfter følges opp med handling.

4.4. Tiltakene må gjennomføres

Utvalget kommer med mange gode anbefalinger til tiltak og endringer (NOU 2015:7 s.136-139). For å lykkes med dem kreves det langsiktighet, deltakelse fra sivil samfunn og en helhetlig tilnærming. En handlingsplan kan være velegnet

⁴ Ramon Flecha, *Using Mixed Methods From a Communicative Orientation: Researching With Grassroots Roma*, 2014.

for å skape oversiktligheit, åpenhet og forutsigbarhet som er nødvendig for at minoriteten skal ha tillit til tiltakene. CERD-komiteen peker på hvordan en handlingsplan kan gjøre det lettere for sivilt samfunn å samarbeide med myndighetene om gjennomføringen av tiltakene⁵. I tillegg, en sammenligning av erfaringene med gjennomføringen av handlingsplanen for levekår for rom og handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering avdekkar at deltakelse fra sivilt samfunn, langsiktighet og overordnet koordinering kan være med på å forklare hvorfor man har lykkas bedre med den sistnevnte⁶.

4.5. Det trengs overordnet koordinering

Uavhengig av om myndighetene velger å benytte seg av en handlingsplan eller ikke, er det viktig at de tydeliggjør hvem som har ansvaret for overordnet koordinering av tiltakene⁷. Det er nærliggende å plassere dette ansvaret hos Kommunal og moderniseringsdepartementet, som allerede har ansvaret for Norges rapportering til Europarådets komité for beskyttelse av nasjonale minoriteter⁸.

Det er viktig at staten sikrer at sektormyndighetene følger opp sin plikt til å ivareta nasjonale minoriteters rettigheter. Ren mainstreaming av plikter (integreringsstrategi) som er dårlig kjent vil ikke gi gode resultater⁹. Som et eksempel vil vi nevne hvordan Utdanningsdirektoratets veileder for lærere med elevar frå nasjonale minoriteter¹⁰ kun viser til opplæringsloven som åpner opp for en svært begrenset permisjon på to uker. Det er ikke en eneste henvisning til rammekonvensjonen eller nasjonale minoriteters rett til å beholde sin kultur. Så lenge det er mulig å tilrettelegge for undervisning under reiseprosjektet¹¹, er det vanskelig å forstå hvorfor staten ved Utdanningsdirektoratet viser til

⁵ s. 55 i Kristian Rose Tronstad, et al., *Evalueringsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering* NIBR, 2013.

⁶ Ibid., s. 32-34. sammenlignet med s. 14 i Guri Tyldum and Jon Horgen Friberg, *Et skritt på veien. Evalueringsplan for å bedre levekårene blant rom i Oslo*, Fafo, 2014.

⁷ Tyldum and Friberg, *Et skritt på veien. Evalueringsplan for å bedre levekårene blant rom i Oslo*.

⁸ KMD, *Fjerde periodiske rapport om gjennomføringen av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Norge.*, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015.

⁹ Til og med på et så godt kjent felt som kjønnslikestilling vil ikke en integreringsstrategi sammen med sektoransvarsprinsippet fungere godt uten et klart ansvars plassering (s.23 i NOU 2012:15 *Politikk for likestilling*)

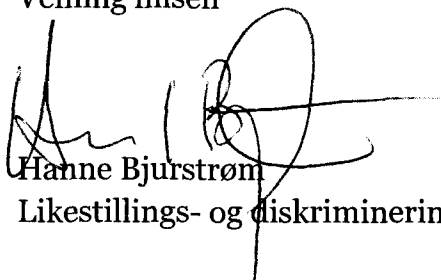
¹⁰ "Det er slik at bestemmelsene i opplæringsloven er like for alle barn. Det er ikke laget unntak for nasjonale minoriteter, heller ikke når det gjelder adgangen til å reise." s. 13 i UDir, *Til refleksjon hvis du har barnehagebarn eller elevar frå nasjonale minoriteter*, Utdanningsdirektoratet, 2015.

¹¹ Mobilt internett var et teknisk og økonomisk utfordring under skoleprosjektet i 2009 (Moen et al. 2009 *Taterfolket frå barn til voksen : et skole- og kulturprosjekt.*). I dag er vi fleste på nett hele tiden. I følge mr. Ignacio Sola Barleycorn løser man dette i Spania med mobile klasserom (Konferansen Rom- og romanikvinner om arbeid og utdanning, 6.10.2015 i Oslo)

opplæringsloven uten å se denne i sammenheng med offentlige myndigheters menneskerettslige forpliktelser. Dette fører til at skolen blir en arena for konflikt mellom myndighetene og rom og tater/romani, noe som neppe har en positiv effekt på barnas skolegang og fremtidige muligheter.

Ombudet anmoder myndighetene om å prioritere langsiktig og systematisk arbeid. Utvalget har dokumentert udekkede behov på mange felt. Det er ikke lett å bygge opp tillitt etter systematiske overgrep av myndighetene som har pågått over flere generasjoner. Det kommer til å kreve ekstra ressurser, slik at den nødvendige tillitt kan gjenoppbygges på alle nivåer over tid.

Vennlig hilsen

Hanne Bjurstrøm
Likestillings- og diskrimineringsombud

Eero Olli
seniorrådgiver

Vedlegg:

Kopi til: